

Beeld Andries Vervaeke

INTERVIEW

SPANNENDE THEOLOGIE

JOS MOONS

We moeten zelf synodaal aan de slag

‘Het synodale proces’. De term klinkt allesbehalve sexy, toch is er iets belangrijks gaande in de Rooms-Katholieke Kerk. Alle bijna 1,4 miljard katholieken mogen meepraten en de kerk gaat leren luisteren. Met vallen en opstaan, ziet jezuïet en theoloog **Jos Moons**. We duiken met hem in de synodale kerk.

TEKST REMCO VAN MULLIGEN

Moons werkt in België aan de Katholieke Universiteit Leuven. Vandaar volgt hij de ontwikkelingen in katholiek Nederland vanop afstand. Hij doet onderzoek naar synodaliteit. Dat is een van de belangrijkste projecten van paus Franciscus. Het begon in 2021: toen mochten in elk bisdom wereldwijd gelovigen vertellen hoe ze graag in de kerk ‘samen op weg’ gaan. Ook specifieke groepen droegen een steentje bij – zoals in Nederland het Netwerk Katholieke Vrouwen. In februari dit jaar volgde een Europese vergadering in Praag, waar tweehonderd vertegenwoordigers van alle Europese landen in samenkomen. Daar klonk de wens om “moedige besluiten” te nemen over de plaats van de vrouw in de kerk. En lhbt’ers gaven aan zich buitengesloten te voelen. Nu volgt in oktober de volgende stap: in het Vaticaan komen vertegenwoordigers van alle kerkprovincies samen. Onder leiding van paus Franciscus gaan ze in gesprek met elkaar. In oktober 2024 herhaalt zich dat. Uiteindelijk moet er een slotdocument komen waarin staat wat de kerk van dit synodale proces heeft geleerd en wat er gaat veranderen. België leverde vorig jaar een interessant

staaltje synodaliteit. Vanuit de katholieke lhbt-gemeenschap klonk de wens om ook in de kerk – die homoseksualiteit afwijst – Gods zegen te kunnen vragen over een homohuwelijk. De Vlaamse bisschoppen luisterden en kwamen met een document waarin ze een liturgie voorstelden voor een zegening. “Op het randje van ondeugend”, oordeelde de Nederlandse priester Jan-Jaap van Peperstraten. Pater Mark-Robin Hoogland was veel positiever: “Ik zie in het bericht van de bisschoppen een heel pastorale houding.” Het eveneens hervormingsgezinde Duitse episcopaat roept veel meer dan de Vlamingen weerstand op in Rome. Onze oosterburen kennen sinds enkele jaren de beweging Synodale Weg, die onder begeleiding en aanvoering van de bisschoppen vernieuwingen wil doorvoeren. Paus Franciscus riep de Duitsers tot de orde, omdat de hervormingen hem te ver gingen. Synodaliteit is een proces dat makkelijk verkeerd kan lopen. In dit interview duidt Jos Moons ook die verschillen tussen België en Duitsland.

Wat is het nut en de noodzaak van het synodale proces?

“Je kunt dat vanuit verschillende hoeken benaderen. Een van de meer verfrissende hoeken is dat de kerk hier leert van een ontwikkeling in de samenleving. Die is gedemocratiseerd. In de tijd van jouw en mijn opa had de boer minder te vertellen dan de notaris.”

Is dat nu omgedraaid?

“Nou, precies. Je zou kunnen zeggen dat de kerk nu ook probeert te luisteren naar gewone mensen. Een andere benadering, meer vanuit het geloof zelf, is dat je serieus neemt dat door de doop de Heilige Geest in iedereen werkt. Zo laat je zien dat synodaliteit eigenlijk heel katholiek is. En een derde benadering is vanuit crisis, zoals in Duitsland: we doen synodaliteit omdat de kerkelijke hiërarchie duidelijk heeft gefaald bij het oplossen van het seksueel misbruik. Ik kom zelf uit een conservatief milieu en ben wat ‘opgerekt’. Een crisis kan in die kring demythologiserend werken. Het sprookje is: Christus heeft de apostelen gezonden en omdat ze een moeilijke taak hadden, heeft Hij de Geest gezonden, en dat werkt zo goed. Maar dat is dus een sprookje. Want als dat waar was, was het misbruik nooit onder het tapijt geveegd. Er gaan dus dingen mis. Dat moeten we

repareren. Een crisis is een soort shocktherapie.”

Als je zegt ‘repareren’, dan deugt het systeem – de structuur van de kerk – dus niet?

“Ja, en de Duitsers zijn daar heel helder in. Zij zeggen: het is niet alleen een morele fout van individuen, maar ook een systemische fout. En daarop hebben ze gereageerd met wat we nu de Synodale Weg noemen. De paus reageerde daar slecht op door een brief te schrijven om hen te waarschuwen dat ze op het verkeerde pad zitten. Hij ziet de Synodale Weg als reactie op de secularisatie, niet op het misbruikschandaal. Daarop reageerden de Duitsers met: jullie begrijpen helemaal niet waar we mee bezig zijn.”

Je zou bijna denken: is het Vaticaan zelf wel klaar voor synodaliteit?

“Het Vaticaan vindt het moeilijk. Dat is een van de dingen die op de achtergrond spelen in Rome. Ze vinden het moeilijk weerwoord te krijgen. Ze lijken de boodschap van de Duitsers niet te hebben gelezen. Daarnaast merk ik op het synodalesecretariaat van het Vaticaan overigens wel veel bereidheid om te leren.” >

Media focussen vooral op de wens van vrouwen om ook diaken en priester te kunnen worden. Is dat een te beperkte blik?

“Dat is niet het hele verhaal. Als je in de wandelgangen met Afrikaanse zusters spreekt, hoor je vreselijke verhalen: bisschoppen traineren, luisteren niet, houden zendingen tegen. Wat fascinerend is: de kerk heeft een verhaaltje over the feminine genius – het unieke vrouwelijke.”

Maria als model?

“Precies. Maar vrouwen zeggen: wij willen dat helemaal niet. We willen serieus genomen worden als mens, niet als vrouw.”

Het model van Maria is dan een kooi?

“Het is een soort snoepje dat wordt voorgehouden. Een van de redenen om vrouwen niet tot priester te willen wijden, dat hoor je de paus ook zeggen, is dat het mannelijke charisma het ‘leiderscharisma’ is en het vrouwelijke het ‘zorgende charisma’. Zelfs als dat zo zou zijn, en het is niet helemaal onwaar, denk ik: dan zou je vrouwen *juist* moeten wijden, want dan heb je mooi complementair leiderschap in de kerk. Dan hebben we leiderschap dat zorg en aandacht integreert.”

Je hoort ook: als je vrouwen gaat wijden, dan heb je een scheuring in de kerk, want behoudende katholieken gaan dat niet accepteren.

“Dat is het enige argument om voorzichtig te zijn met vrouwenwijding. Ik denk dat dat is waarom de paus het zo langzaam doet. Maar je moet je ook niet laten gijzelen door mensen die niet willen bewegen. Traditionele katholieken zijn nauwelijks in staat tot dialoog.”

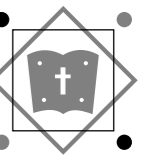
Hoe kan het dat in Duitsland de bisschoppen de synode zo voortvarend oppakken, terwijl Nederland juist heel terughoudend is?

“Ik zie in Duitsland een degelijke traditie met intellectuelen die zich gelijkwaardig aan bisschoppen positioneren en kritische vragen stellen. In Nederland gebeurt dat niet. Er is een zwijgcultuur en een angstcultuur.”

Heb je ook kritiek op de Duitse Synodale Weg?

“Een van mijn aarzelingen is: hebben ze in Duitsland voldoende door, dat in andere landen de dingen anders werken? Minder *Sturm und Drang*, meer ontmoeting, gesprek, dialoog en geduld. De Belgische bisschoppen bijvoorbeeld hebben voor elkaar gekregen dat het Vaticaan niet reageert op hun liturgie voor het zegenen van homorelaties. Ze hebben het voor elkaar gekregen dat Rome niet op de rem trapt, terwijl dat prima had gekund en zoals Rome bij Duitsland wel heeft gedaan.”

De Vlaamse liturgie leek op een toverformule. Ze willen homorelaties niet ‘inzegenen’ – want dat mag

We moeten zelf synodaal aan de slag.”

Als het gaat om het grote proces in oktober: wat zou er moeten gebeuren?

“Ik hoop op twee dingen. Ten eerste: dat het een fijne ervaring is, dat mensen zich gehoord voelen en de vrijheid voelen te spreken, dat er een spirituele sfeer is van samen zoeken in verbondenheid met God. Ten tweede moeten er concrete maatregelen en voorstellen komen. Mij lijkt een heel goed voorstel dat vrouwen de ruimte krijgen om in de liturgie te preken. Wij hebben op de universitaire parochie een hoogleraar psychologie die twee keer per jaar preekt. Dat is om je vingers bij af te likken.”

Vrouwen nemen dan taken op zich die bij een diaken horen, zonder dat ze gewijd zijn.

“Mijn bedoeling is niet om het kerkelijk recht op de helling te zetten, maar het doel is dat je zo zichtbaar maakt, in de liturgie, dat we als gemeenschap samen nadenken over het woord Gods. Een andere goede maatregel: vrouwelijke geestelijk begeleiders aanstellen op de seminaries. Dan doe je als seminarist de ervaring op dat je jezelf kwetsbaar leert opstellen naar een vrouw.”

In oktober 2024 is het synodale proces voorbij en ligt er een besluit, met concrete verandering. Als we tot slot tien, twintig, dertig jaar in de toekomst kijken: wat heeft dit alles de kerk dan hopelijk opgeleverd?

“Een bekend plaatje is dat van de kerk als piramide, of de kerk als de Sint-Pieter. Die beelden overheersen nu nog. Als ik over een synodale kerk spreek, laat ik afbeeldingen zien van handen op elkaar, als beeld voor samenwerken, of van een pelgrimspad door korenvelden, waarvan je niet precies weet waar het naartoe gaat.

Je krijgt als het goed is een kerk die veel meer open is, bereid te luisteren, nederig. De kerk is niet meer zo groot als vroeger, maar kan een lichtje op de berg zijn. Een kerk die samen gelovig is. Ook de inrichting van het kerkgebouw kan veranderen. In onze kerk in Leuven zitten we samen rond het Woord en staan we bij de communie samen rond het altaar.” <

Jos Moons SJ (1980) is geboren in Gouda. Hij studeerde theologie in Utrecht en Parijs. Daarna werkte hij enkele jaren als parochiepriester in Rotterdam, waarna hij intrad bij de jezuïeten. Hij promoveerde cum laude op onderzoek naar *Lumen Gentium*, de constitutie van het Tweede Vaticaans Concilie over de kerk. Op dit moment doet hij aan de Katholieke Universiteit Leuven onderzoek naar synodaliteit – de kerk als gemeenschap ‘samen op weg’. In 2022 verscheen het boek *Op weg naar een luisterende kerk*, dat Moons schreef samen met Sjoerd Mulder en Karim Schelkens.

echt niet – maar vragen er wel Gods zegen over.

“In de brief en de communicatie van de kardinaal zag je dat het niet de bedoeling was het Vaticaan uit te dagen of de leer te veranderen. Er was een doelgroep, mensen die een probleem ervaren, en het doel was hen de ervaring te geven dat ze welkom zijn in de kerk. Meer had het niet om het lijf. Dat het dogmatische consequenties heeft, dat het gevolgen heeft voor de leer, is duidelijk.

Of het nu wel of niet een zegen is, is niet de goede vraag. De goede vraag is: hoe kunnen we mensen echt welkom heten in de kerk, dus niet met allerlei mitsen en maren. Als een heterostel trouwt in de kerk zeggen we toch ook niet: u bent welkom, maar u moet geen overspel plegen.”

Luisteren naar de mens die in nood verkeert – is dat een synodaal proces?

“Ja, want het is niet begonnen met de kardinaal die zei: kom, we gaan eens iets doen. Het begon met een geëngageerd homo, Willy Bombeek, die bij de paus is geweest. En toen bij de kardinaal, die een werkgroepje opstartte en dat heeft geleid tot dit document. Echt synodaal dus, begonnen vanaf onderop.”

Zijn er grenzen aan de mate waarin de kerk tegemoet kan komen aan mensen?

“Een zwak punt in het synodale proces is dat nog niet duidelijk is welke rol theologische argumenten spelen. Bij alle issues – vrouwen, seksualiteit, homoseksualiteit – is de moraaltheologie aan de universiteit veel verder dan de kerkelijke leer. Speelt dat nog een rol of gaat het puur om luisteren naar wat ik aanvoel en wat jij aanvoelt? Daarover moeten we het nog hebben.”

Het synodale proces gaat in oktober verder in Rome. Is er een risico dat het proces daarmee meer hiërarchisch en minder transparant wordt?

“Ik ben daar iets positiever over. Ik denk dat men veel goede wil heeft en zich bewust is dat we dit nog aan het uitvinden zijn. Maar ik geef grif toe: het is nog niet duidelijk hoe de synode in het najaar zal zijn. Eigenlijk is dat goed nieuws, want anders zou het op de gebruikelijke manier gaan en die was niet tot tevredenheid stemmend.

Dit zou je formele synodaliteit kunnen noemen, met processen en documenten. Maar belangrijker is de informele synodaliteit, zoals die binnen onze macht ligt. Hoe ga je als parochiebestuur om met parochianen en andersom? Hoe ga je met de pastoor om? Ik ben zelf verantwoordelijk voor de gezinsvieringen in de universitaire parochie in Leuven.

Wij functioneren synodaal. Dat hangt niet van de paus of de bisschoppen af. Alleen van mij en de mensen met wie ik dat doe. Het begint met mensen het gevoel geven dat hun bijdrage welkom is. Dan moet je een beetje sturen en water bij de wijn doen. Daar zijn mensen dan ook toe bereid. Dat is mijn grote pleidooi.